

ਕਾਨਫਰੰਸ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਵਿਰਸਾ ਏ। ਵਿਰਸੇ ਦੇ ਦੋ ਮੁੱਢਲੇ ਰੰਗ ਨੇ, ਠੋਸ ਤੇ ਅਠੋਸ। ਠੋਸ ਰਹਿਤਲੀ ਵਿਰਸੇ ਵਿਚ ਉਸਾਰੀ (ਘਰੇਲੂ ਤੇ ਯਾਦਗਾਰੀ), ਥੋੜੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਤੇ ਦਸਤਕਾਰੀ ਵਗੈਰਾ ਸ਼ਾਮਿਲ ਨੇ। ਠੋਸ ਵਿਰਸਾ ਬੋਲੀ, ਅਦਬ, ਕਿੱਸਾ-ਗੋਈ, ਲੋਕ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਰਾਸ-ਸੰਗੀਤ, ਨਾਚ ਤੇ ਹੁਨਰ ਵਗੈਰਾ ਰਾਹੋਂ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੁੰਦਾ ਏ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਰੰਗਾਂ-ਰੰਗ ਸ਼ਕਲਾਂ ਲੋਕ, ਕਲਾਸਿਕੀ ਤੇ ਅਜੋਕੇ ਸਦੀਆਂ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਨੇ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਵਜੂਦ ਏਸ ਵੇਲੇ ਖਤਰੇ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਏ। ਵਿਰਸਾ ਇਕ ਪਾਸੇ ਸਾਡੀ ਤਾਰੀਖੀ ਇਕਸਾਰਤਾ ਏ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਾਡੀ ਰਹਿਤਲੀ ਰੰਗਾਂ-ਰੰਗੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ।

ਵਿਰਸਾ ਕਾਨਫਰੰਸ ਤੇ ਵਿਸਾਖੀ ਮੇਲਾ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਫਾਰ ਆਰਟ ਐਂਡ ਕਲਚਰ (ੀ.ਅ.ਫ.) ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਖੋਜਣ ਤੇ ਸੰਭਾਲਣ ਬਾਰੇ ਕੀਤਾ ਜਾਵਣ ਵਾਲਾ ਠੋਸ ਆਹਰ ਏ, ਜਿਸ ਦਾ ਇਕ ਵੱਡਾ ਅੰਗ ਅਜੋਕੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦਾ ਏ। ਬੋਲੀ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਰਸੇ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਆਈ. ਏ. ਸੀ. ਆਪਣੇ ਤਾਲਿਬ-ਇਲਮਾਂ (ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ) ਨੂੰ ਪਹਿਲੋਂ ਈ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਪਿਆ ਪੜ੍ਹਾ ਰੀਹਾ ਏ ਤੇ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਮਾਂ- ਬੋਲੀ ਦੇ ਸੈਂਟਰ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਵੀ ਰੱਖੀ ਏ ਤਾਂ ਜੋ ਖੋਜ ਪਰਖ ਦਾ ਕੰਮ ਅੱਗੇ ਟੁਰ ਸਕੇ। ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਅਜਿਹਾ ਤਾਲੀਮੀ ਢੰਗ ਉਸਾਰਿਆ ਜਾਵੇ ਜਿਹੜਾ ਅਜੋਕੀ ਤਲੀਮ ਦੀਆਂ ਠੋਸ ਲੜੇ ਤੇ ਸੂਰਤਵੰਦ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰ ਸਕੇ। ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਤੇ ਤਖ਼ਲੀਕ (ਰਚਨਾ) ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਬਾਰੇ ਕਾਲੋਨੀਗੀਰਾਂ ਦੇ ਪਾਏ ਭੁਲੇਖੇ ਨੂੰ ਮੁਕਾਇਆ ਜਾਵੇ।

ਇਹ ਹਕੀਕਤ ਵੀ ਚੇਤੇ ਰੱਖਣ ਜੋਗੀ ਏ ਕੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਅਕਸਰੀਅਤ (ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ) ਨੌਜਵਾਨ ਮੁੰਡੇ-ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਏ, ਜਿਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਦੁਹਰੀ ਚੁਣੌਤੀ (ਚੈਲੇਂਜ) ਏ ਯਾਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਏ ਕੀ ਇਕ ਬੰਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਜੋਕੀਆਂ ਤੇ ਮੁਸਤਕਬਿਲ (ਭਵਿੱਖ) ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਠੋਸ ਮਨਸੂਬੇ ਬਣਾਏ ਜਾਵਣ ਤੇ ਦੂਜੇ ਬੰਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਦੀਮ ਟੁਰੀ ਆਂਦੀ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰੀਤ, ਰਹਿਤਲ, ਅਦਬ, ਹੁਨਰ ਤੇ ਕਲਾ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਵੇ।

ਮੁੱਕਦੀ ਗੱਲ ਕੀ ਸਾਡੀ ਅਜੋਕੀ ਸੂਰਤ-ਏ-ਹਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕੀ ਸਾਡੀ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਖਤਰੇ ਵਿਚ ਏ, ਰਿਵਾਇਤੀ ਦਸਤਕਾਰੀ, ਫਨ ਤੇ ਕਲਾ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਰੁਕ ਚੁੱਕਿਆ ਏ। ਕਿੱਸਾ-ਗੋਈ, ਲੋਕ-ਸੰਗੀਤ ਤੇ ਲੋਕ-ਸਾਜ਼ ਮਰਣ ਕਿਨਾਰੇ ਨੇ, ਆਪਣੇ ਫੁੱਲ-ਬੂਟਿਆਂ ਤੋਂ ਸਾਡੇ ਸ਼ਹਿਰ ਖਾਲੀ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਨੇ ਯਾਨੀ ਸਮਾਜੀ ਤੇ ਰਹਿਤਲੀ ਸੁੱਝ ਦਾ ਰਾਜ਼ ਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿਰਸਾ ਕਾਨਫਰੰਸ ਤੇ ਵਿਸਾਖੀ ਮੇਲਾ ਸਾਡੀ ਸਮਾਜੀ ਅਫਰਾ-ਤਫਰੀ (ਭੱਜ-ਨੱਠ) ਤੇ ਰਹਿਤਲੀ ਬਿਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਪਰਖਣ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਬਣ ਸਕਦਾ ਏ। ਕਾਨਫਰੰਸ ਤੇ ਵਿਸਾਖੀ ਮੇਲਾ ਪਹਿਲੋਂ ਤੋਂ ਤੁਰੇ ਆਉਂਦੇ ਕੰਮ ਦਾ ਵਧਾ ਏ ਜਿਹੜੀਸਿਆਣਿਆਂ, ਸੂਝਵਾਨਾਂ, ਖੋਜਕਾਰਾਂ ਤੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਛੱਤ ਥੱਲੇ ਇਕੱਠ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮੱਦਦ ਦੇਸੀ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਤਾਰੀਖ ਤੇ ਰਹਿਤਲ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਵਿਰਸੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਸਾਰੇ ਸਵਾਲ ਛੇੜਨ ਤੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰ ਸਕਣ।

ਵਿਸਾਖੀ ਮੇਲਾ ਸਦਾ ਤੋਂ ਲੋਕ ਜੀਵਣ ਦਾ ਲਿਸ਼ਕਾਰਾ ਏ ਤੇ ਇਕੱਠ ਰਾਹੀਂ ਜੁੜਨ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ, ਇਹ ਅਜਿਹਾ ਇਕੱਠ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲੇ, ਕੇਹਾ ਵਸੇਬਾ, ਕੇਹਾ ਰਹਿਤਲ, ਕੇਹਾ ਵਪਾਰ, ਕੇਹਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਰਲੇ-ਮਿਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੇਲਿਆ ਵਿਚੋਂ ਮੇਲਾ ਵਿਸਾਖੀ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਏ ਜੋ ਕਣਕ ਦੀ ਫਸਲ ਆਉਣ ਤੇ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਇਹ ਸਾਂਝੀ ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਏ। ਆਈ. ਏ. ਸੀ ਮੇਲਾ ਸਾਡੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਟੁਰੀ ਆਂਦੀ ਸੁੱਖ-ਸਾਂਝ ਨੂੰ ਮਾਣਨ ਦਾ ਏ।

THE FUTURE OF PUNJAB CULTURE awaken or perish!

CONFERENCE / MELA

CONFERENCE PROGRAM, APRIL 10, 11, 12, 2020

DAY 1	Friday, April 10, 2020	DAY 2	Saturday, April 11, 2020
Session I	(10:00 - 11:30)	Session I	(10:00 - 11:30)
(i) Inaugural		Punjab: Historical Perspectives/Narratives	2500 B.C.E — 1799 A.D.
(ii) Keynote Address: Mushtaq Soofi		Papers	
Tea Break	(11:30 - 12:00)	Tea Break	(11:30 - 12:00)
Session II	(12:00 - 1:30)	Session II	(12:00 - 1:30)
Contemporary Topics in Punjab's Art & Culture		Punjab: Historical Perspectives/Narratives	1800–Present
Papers		Papers	
Lunch Break / Prayer	(1:30 - 2:30)	Lunch Break	(1:30 - 2:30)
Session III	(2:30 - 4:00)	Session III	(2:30 - 4:00)
Punjab's Cultural Heritage: Politics and Politicians		Punjab Culture & Art: Future Prospects and Strategies	
Papers		Papers	
Tea Break	(4:00 - 4:30)	Tea Break	(4:00 - 4:30)
Session IV	(4:30 - 5:00)	Session IV	(4:30 - 5:00)
Panel Discussion		Conference Review/Summing up	Resolutions and Future Course of Action

BAISAKHI 2020

THE FUTURE OF PUNJAB CULTURE: awaken or perish!

INSTITUTE FOR ART AND CULTURE (IAC), Main Raiwind Road, Lahore
Tel: 042 325 90040-7, 0332 1122877
Web: iac.edu.pk

The culture of Punjab has reached a precipice—will it sink into the dark depths of history or will it rejuvenate? Have we ever considered what kind of a Punjab awaits our future generations? A Punjab severed from its history? ignorant of its glory, grandeur, and tragedies? dispossessed of its arts, crafts, and architecture? unversed in its literary traditions? ashamed of its language? greatest threat to its own flora and fauna with a growing list of extinct or endangered species? an environmental disaster with shriveled or flooded rivers and smog choked cities? Can we remain passive bystanders as Punjab commits civilizational suicide? Or must we strive to understand, address, and prevent this cultural catastrophe unfolding right before our eyes?

The discussion of our current cultural malaise can be contextualized within two important observations of Punjab's past. The first is the post-partition emphasis on a national narrative that took a selective, exclusive, and consequently myopic approach to history. We deliberately deleted whole chapters from our school texts in order to promote an expedient national narrative focusing on the currently prevailing belief system. While emphasizing the arrival of Arabs and Central Asian conquerors we failed to acknowledge that Hinduism, Jainism, Buddhism and Valmiki beliefs were as much part and parcel of this soil as Islam, Christianity and Sikhism. Such historical amnesia cost us dearly by arresting the development our cultural and artistic patterns rooted in the diversity of faiths and philosophical traditions that served as ever replenishing reservoirs of syncretic and creative energy.

The second observation regarding the root causes of our cultural degradation is very much linked to the first. Although Punjab has always been at the crossroads of invasions it has displayed a remarkable resilience in the shape of adopting and adapting whatever was imposed upon it without losing its essential character, especially in regards to language. While absorbing the Arab and Persian diction the mother tongue of Punjab retained its ties to pre-Aryan or Dravidian civilization; nourished by the silt of five rivers it faithfully served as the expression of the masses for centuries. The British Raj initiated a systematic de-culturization of Punjab, coloring it as uncultured, uncouth, and unfit for urbane discourse thus creating an urban-rural divide viewing all Punjab Culture as 'paindu' - vox populi (the popular voice) became vox vulgaris (the vulgar voice). In post independence Pakistan installing Urdu as a sole national language and promoting it as a language of national unity at the expense of mother tongues has aggravated the divide.

Now if self-reflection is considered to be the basic requisite for any serious academic or intellectual endeavor then what kind of thinkers, philosophers, artists, architects, doctors, and engineers can we expect out of people who spurn their own language as debased and inferior? The current confusion has to be analyzed dispassionately and resolved to develop an effective language policy. As an institute for art and culture this is of paramount importance for us, it is our raison d'être. The Punjab is rapidly urbanizing creating new challenges of adaptation. The

language in its various forms is responding to the new dynamics, despite discouragement by the elite and the state. Particularly noteworthy is the courageous work by female poets.

As part of its continuing efforts to address this cultural crisis Institute for Art and Culture (IAC) is organizing a conference on the Future of the Heritage of the Punjab. We can divide heritage into two broad categories: tangible and intangible. The former includes architecture, visual art, and crafts whereas the latter includes language, literature, storytelling, theater, music, dance, etc. We invite anyone working with or interested in any aspect of tangible or intangible culture to contribute towards this conference. We promote an interdisciplinary approach to learning. An investigation and discussion of our cultural dilemmas cannot take place without taking into account phenomenon such as rural-urban migration, unchecked urban sprawl, social inequality, alienated or radicalized youth, and extremist violence. How do the various dots of social and political life connect with culture, its collapse and its rejuvenation? Do the dialectics of history explain how or why the empowered victims often turn into victimizers of minority cultures? We would like to raise such questions and especially emphasize the role of youth and urbanism in our prospective discussions during the conference.

Baisakhi, the age old harvest festival of Punjab, marks the time when Punjab turns golden with ripened wheat fields. Celebrated at the beginning of baisakh, the first month of bikrami calendar, Baisakhi can be viewed as Punjabi New Year of sorts when the community gets together to offer its gratitude to nature for the barns full of grain. We would like to avail Baisakhi to bring together academics, artists, activists, intellectuals; public figures who can help us address the challenges facing Punjab and contribute towards our granaries of knowledge and critical analysis. We certainly look forward to your active participation in Baisakhi 20/20 and The Future of Punjab Heritage Conference: Awaken or Perish!

INSTITUTE FOR ART AND CULTURE (IAC), Main Raiwind Road, Lahore

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਰਸੇ ਦਾ ਮੁਸਤੱਕਬਿਲ (ਭਵਿੱਖ) ਜੁੜਤ ਜਾਂ ਮੁਕਾਅ

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਹਿਤਲ ਇਕ ਨਾਜ਼ੁਕ ਮੋੜ 'ਤੇ ਆਣ ਪਹੁੰਚੀ ਏ। ਕੀ ਅੱਗੋਂ ਇਹ ਤਾਰੀਖ਼ (ਇਤਿਹਾਸ) ਦੀਆਂ ਅਥਾਹ ਗਹਿਰਾਈਆਂ ਵਿਚ ਨਿੱਘਰ ਜਾਵੇਗੀ ਜਾਂ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਨਵਾਂ-ਨਰੋਇਆ ਕਰੇਗੀ? ਕਿ ਆਉਂਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ, ਪੰਜ 'ਬ ਨਾ ਰਵੇ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਵਜੂਦ ਦੀ ਨਫ਼ੀ ਬਣ ਜਾਵੇ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਹ (ਪੰਜਾਬ) ਆਪਣੀ ਤਾਰੀਖ਼ (ਆਪਣਾ ਇਤਿਹਾਸ) ਵਿਸਾਰ ਚੁੱਕਿਆ ਏ। ਆਪਣੇ ਬਹਾਦਰ ਪੁੱਤਰਾਂ-ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਬੈਠਾ ਏ। ਆਪਣੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਤਾਰੀਖ਼ੀ (ਇਤਿਹਾਸਕ) ਇਮਾਰਤਾਂ ਤੇ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬੇ-ਪ੍ਰਵਾਹ ਹੋ ਖਲੋਤਾ ਏ। ਆਪਣੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਤੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੇਸੀ ਫੁੱਲਾਂ-ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਨਿਕਾਲਾ ਦੇ ਕਿ ਖੁਸ਼ ਏ। ਆਪਣੇ ਪੰਖੇਰੂਆਂ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਬੇ-ਰੋਕ ਕੋਹਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਏ। ਆਪਣੇ ਮਹਾਨ ਅਦਬ ਨੂੰ ਅਜਾਇਬ ਘਰ ਵਿਚ ਟੰਗ ਕੇ ਸੁਖ ਏ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਇਹ ਆਪਣੀ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਛੱਡ ਚੁੱਕਿਆ ਏ। ਛੱਡ ਹੀ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕਿਆ ਸਗੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਘਟਾਵਣ ਤੇ ਰੁਦਨ ਦੀ ਰਹਿਤਲ (ਸੱਭਿਅਤਾ) ਦੁਸ਼ਮਣ ਕਰਤੂਤ ਨੂੰ ਤਹਿਜ਼ੀਬੀ (ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ) ਉਚਿਆਈ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਬੋਲੀ ਤੱਜਣ (ਰੱਦ ਕਰਨਾ) ਦਾਮਤਲਬ ਇਹ ਕੀ ਪੰਜਾਬ ਸੋਚਣ-ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਉੱਕਾ ਈ ਫ਼ਾਰਗ ਹੋ ਗਿਆ ਏ। ਰਹਿਤਲ (ਸੱਭਿਅਤਾ) ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਦਾ ਅਮਲ ਭਰਪੂਰ ਤੇ ਅਣਰੁੱਕ ਏ। ਕੀ ਅਸਾਂ ਇਹ ਵਿਚਾਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ਕੀ ਅਸਾਂ ਅਗਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਲਈ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਪੰਜਾਬ ਛੱਡ ਕੇ ਪਏ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਤਾਰੀਖ਼ੋਂ ਕੱਟਿਆ, ਤਹਿਜ਼ੀਬੀ (ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ) ਵਡਿਆਈ ਤੋਂ ਆਰੀ, ਆਪਣੇ ਫੁੱਲ- ਬੂਟੇ ਤੇ ਪਸ਼ੂ-ਪੰਖੇਰੂ ਦਾ ਦੁਸ਼ਮਣ, ਆਪਣੇ ਫ਼ਨ ਤੇ ਹੁਨਰ ਦਾ ਮੁਨਕਰ, ਆਪਣੀ ਅਦਬੀ ਰੇਤ ਦਾ ਇਨਕਾਰੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਬੋਲੀ ਦਾ ਮੁਖ਼ਾਲਿਫ਼। ਕੇਹਾ ਅਧੂਰਾ ਤੇ ਤਹਿਜ਼ੀਬ ਦੁਸ਼ਮਣ ਪੰਜਾਬ ਸਾਨੂੰ ਕਬੂਲ ਏ? ਜੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਏ ਕੀ ਇਸ ਅਜੋਕੀ ਸੂਰਤ-ਏ-ਹਾਲ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਪਏ ਵਿਗਾੜ ਨੂੰ ਮੁਕਾਇਆ ਜਾਵੇ।

ਪਰ ਇਹ ਕੰਮ ਮਾਜ਼ੀ (ਭੂਤਕਾਲ) ਨੂੰ ਸਮਝੇ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਹਾਲ ਨੂੰ ਬਦਲੇ ਬਗ਼ੈਰ ਮੁਮਕਿਨ (ਸੰਭਵ) ਨਹੀਂ। ਹਰ ਸਮਾਜ ਆਪਣੇ ਮਾਜ਼ੀ (ਅਤੀਤ) ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਹੁੰਦਾ ਏ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਹਾਲ ਵਿਚੋਂ ਉਸ ਦਾ ਮੁਸਤੱਕਬਿਲ (ਭਵਿੱਖ) ਜੰਮਦਾ ਏ। ਪਰ ਬਾਜ਼ੇ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਕੌਮ ਖ਼ਾਸ ਤਾਰੀਖ਼ੀ (ਇਤਿਹਾਸਿਕ) ਹਾਲਤ ਦੇ ਸਬਬੋਂ ਆਪਣੇ ਵਿਰਸੇ ਤੋਂ ਵਿੱਛੜ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਅਜੋਕੀ ਮੰਦਹਾਲੀ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਤਾਰੀਖ਼ੀ ਸੂਰਤ ਦੀ ਕਮੀ, ਕਾਲੋਨੀਗੀਰਾਂ ਯਾਨੀ ਗੋਰੇ ਰਾਜ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦੇ ਕੁਝ ਨਜ਼ਰੀ (ਬਸਤੀਵਾਦੀਆਂ) ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਵਿਚ ਲੁਕੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ। ਇਕ ਵੱਡਾ ਭੁਲੇਖਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਰੀਖ਼ ਦੇ ਕਾਨੇ ਤਸੱਵਰ ਨੂੰ ਤਾਰੀਖ਼ ਦਾ ਅਸਲ ਤੇ ਕੁੱਲੀ ਤਸਵੀਰ ਮੰਨ ਲੀਤਾ ਏ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਲੰਮੀ ਤਾਰੀਖ਼ ਨੂੰ ਅਜੋਕੇ ਅਕਸਰੀਤੀ (ਬੋਹਗਿੰਤੀ) ਅਕੀਦੇ ਦੀ ਤਾਰੀਖ਼ ਤਾਈਂ ਮਹਿਦੂਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਏ। ਜਦ ਕਿ ਹਕੀਕਤ ਇਹ ਹੈ ਕੀ ਸਾਡੀ ਤਾਰੀਖ਼ ਨਸਲਾਂ ਤੇ ਅਕੀਦਿਆਂ ਦੀ ਰੰਗਾ-ਰੰਗੀ ਦਾ ਰਜ਼ਨਾਮਚਾ ਏ। ਸਾਡਾ ਸਮਾਜ ਮੁੰਡਾ ਤੇ ਦਰਾਵੜੀ ਵੀ ਰਿਹਾ ਏ ਤੇ ਆਰੀਆਈ ਵੀ। ਹਿੰਦੂ ਮੱਤ, ਜੈਨ ਮੱਤ ਤੇ ਬੁੱਧ ਮੱਤ ਸਾਡੀ ਤਾਰੀਖ਼ੀ ਹਸਤੀ ਦਾ ਓਵੇਂ ਹੀ ਹਿੱਸਾ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਇਸਲਾਮ, ਸਿੱਖੀ ਤੇ ਇਸਾਈਅਤ ਵਗ਼ੈਰਾ। ਸੋ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਆਪਣੀ ਤਾਰੀਖ਼ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਣ ਵਿਚ ਸਮਝਣ ਤੇ ਅਪਨਾਉਣ। ਇਹ ਹੀ ਸਾਡੀ ਰੰਗਾ-ਰੰਗੀ ਏ ਤੇ ਇਹੀ ਸਾਡਾ ਮਾਣਯੋਗ ਵਿਰਸਾ ਏ।

ਅੱਜ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸ਼ਹਿਰੀ ਵੱਸੋਂ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵੱਧ ਰਹੀ ਏ। ਇਸ ਨੂੰ ਨਿਰਾ ਪੈਂਡੂ ਜਾਂ ਪੱਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸਮਝਣਾ ਭੁਲੇਖਾ ਏ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਹੁਣ ਵੱਡੇ ਤੇ ਛੋਟੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਆਬਾਦ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਏ। ਸੋ ਫੈਲ ਰਹੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਵੱਸੋਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ-ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨਾ ਤੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਮਨਸੂਬਾ-ਬੰਦੀ ਕਰਨਾ ਡਾਢਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਏ। ਮੁੱਕਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਵੱਸੋਂ ਤੇ ਰਹਿਤਲ ਦਾ ਵੱਡਾ ਅੰਗ ਸ਼ਹਿਰੀ ਏ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਮਝੇ-ਪਰਖੇ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਅਜੋਕੇ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਨਿਬੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿਰਸਾ ਕਾਨਫਰੰਸ ਤੇ ਵਿਸਾਖੀ ਮੇਲਾ ਇਸ ਸੂਰਤ-ਏ-ਹਾਲ ਨਾਲ ਨਿਬੜਨ ਦਾ ਅਹਰ ਏ। ਕਾਨਫਰੰਸ ਦਾ ਮੁੱਢਲਾ ਮਕਸਦ ਤਾਰੀਖ਼ੀ ਸੂਰਤ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ, ਆਪਣੇ ਅਨਮੋਲ ਵਿਰਸੇ ਬਾਰੇ ਜਾਗ੍ਰਿਤੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ, ਰਹਿਤਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਆਮ ਕਰਨ ਤੇ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਬਾਰੇ ਪਏ ਭੁਲੇਖੇ ਮੁਕਾਵਣ ਮਿੱਥਿਆ ਗਿਆ ਏ।